

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

צו תשס"ט פרשת שבוע

גם המר(ור) הוא מתוק

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

למשנה ולסוגיא במסכת פסחים ברור כי סיפור יציאת מצרים מתחיל ב"גנות". על כן צריך להתחיל ב"עבדים היינו".

גם רבן גמליאל מדגיש זאת:

"כל שלא אמר שלשה דברים אילו בפסח לא יצא ידי חובתו פסח מצה ומרור ...
מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים".

ננסה השבוע לברר מה חשיבות ה"מרור" בסיפור הגאולה?

* הריטב"א מסביר בפשטות, השבח יותר גדול כשנקודת ההתחלה מאוד נמוכה, וז"ל:
"לתת שבח והודאה לשם יתברך אשר מאשפות ירים אביון". הזכרת המרור מעצימה את שבח הגאולה.

* המהרש"א, שחי כמה מאות שנים אחריו, מסביר בדרך אחרת. וז"ל:
"ענינו שביום שמחת לבו של אדם יזכור תחלת שפלותו וגנותו שלא תזוח דעתו עליו".

על פי הסברים אלו השעבוד וזכירת המרירות אינם חלק מתהליך הגאולה. הזכרת המרור תפקידה להשגיא ולמנוע תקלות שמקורן בגאולה.

גדולי החסידות, סללו דרך חדשה בהבנת מקומו של המרור כחלק מה"שבח" ותהליך הגאולה. לפי דרשותיהם השונות גם באכילת המרור אנו מודים לקב"ה על גאולתנו ופדות נפשנו.

* רבי אלימלך מליזנסק בעל ה"נעם אלימלך", מסביר כי ללא השעבוד עם ישראל היה מתבולל בין המצרים ודווקא השעבוד הוא שהפך אותם ל"מצוינים שם". לכן המרור הוא חלק מסיפור הגאולה.

* לדעתו של רבי צדוק הכהן מלובלין, אכילת המרור היא בבחינת "מתחיל בגנות" קדמון מאוד. לאחר חטאו של אדם הראשון נגזר עליו "וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה" (בראשית ג' יח).

על ידי אכילת המרור בקדושה ומתוך קיום מצוה אנו מתקנים את מה שנתקלקל אז. וז"ל:

"ובא התיקון בחג הזה באכילת ירקות שהוא בא על ידי הקללה ואכלת את עשב השדה, וכאן אוכלין אותו בקדושה ומברכין עליו אשר קדשנו במצוותיו וצונו על אכילת מרור והיינו שאף זה שהיה הוא כדי שיהיה טוב מאד ... ומכניס עוד קדושה לגוף" (פרי צדיק).

* בעל ה"שפת אמת" לוקח אתנו לכיוונים אחרים:

○ "להראות שגם הגלות וימי העינוי רואין עתה ומאמינים שהיה לטובה ומשבחין על זה כי עי"ז נכנסנו לבריתו של הקב"ה ... ובני ישראל לאחר גאולת מצרים נעשו כאומה חדשה כמו המתגייר כקטן שנולד וכו' ... כי לא היינו במקרה במצרים רק שהכל היה הכנה לקנות השלימות ... כמו שמכניסין הכסף בכוונה לאור לבררו" (תרלב). לפי דבריו גם השעבוד הוא חלק מתוכנית הגאולה.

○ "עי"ז הרויחו בניי שניתן להם זמן הזה לדורות שיכולין למתק בלילה זו המרירות והוא מצות אכילת מרור" (תרלו). על ידי השעבוד במצרים זכו בני ישראל בכל הדורות, ליכולת למתק את המרירות של כל הצרות והגלויות ולהחזיק מעמד לאורך כל ההיסטוריה הקשה.

בין כך ובין כך, זכינו להבנה כי **גם המר(ור) הוא מתוק**.

הבה ונתפלל כולנו כי "והיא שעמדה לאבותינו" היא שתעמוד לנו ותמשיך להצילנו מידם.

לעי"נ רבי יעקב
בן אברהם ועיישה סבג

לעי"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל
נלבי"ע ט' כסלו תשס"ט

ERETZ HEMDAH
5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי עיונים בשולחן ערוך - חושן משפט, לאור הדף היומי

ד' - י' ניסן, בבא קמא דפיס צא-צו

תקנה לגזלנים

הרב עופר לבנת

השבוע בדף היומי (צד): למדנו שחז"ל עשו תקנה לגזלנים ומלוי בריבית שהנגזלים והלווים לא יקבלו מהם את אשר נגזל מהם והריבית שנלקחה מהם וזאת כדי לעודד אותם לחזור בתשובה, שכן אם יחייבו אותם לשלם הם ימנעו מלחזור בתשובה, בגלל העול הכספי. משמע מהסוגיה שחז"ל הגבילו תקנה זו למקרה שהגזלה איננה קיימת, אך אם החפץ שנגזל עדיין ביד הגזלן עליו להשיבו לבעליו.

ראשונים רבים (תוספות ד"ה בימי רבי, ועוד) הקשו מהרבה סוגיות מהן מוכח שחכמים חייבו גזלנים לשלם גם במקום שהגזלה כבר איננה קיימת בידם. מצאנו שלוש שיטות מרכזיות ביישוב קושיה זו:

1. רבינו תם (תוספות שם) - התקנה הייתה רק לדורו של רבי יהודה הנשיא ולא לדורות הבאים. על פי שיטתו, היום תקנה זו אינה תקפה וגזלנים חייבים לשלם ומקבלים מהם.
2. ר"י (תוספות שם) - התקנה היא רק לגזלנים ומלוי בריבית שרוב עסקם ומחייתם בכך, כיוון שאם הם יצטרכו לשלם יהיו להם חובות אדירים. אך מי שגזל או הלוח בריבית באופן אקראי לא תקנו עבורו והוא חייב לשלם ויקבלו ממנו.
3. רמב"ם (גזלה ואבדה א, יג) - התקנה היא רק לגזלנים ומלוי בריבית שבאו מעצמם לעשות תשובה ולהחזיר את אשר גזלו ואת הריבית שלקחו, אך אם הם לא באו מעצמם לעשות תשובה אלא חויבו בבית דין הם חייבים לשלם ומקבלים מהם.

הטור (חו"מ סימן שסו, וכן דעת הנמוקי יוסף) שילב בין שיטת ר"י ושיטת הרמב"ם ופסק שרק גזלן שרוב עיסוקו בגזלה שבא לחזור בתשובה תיקנו עבורו שהנגזלים לא יקבלו ממנו. כך פסק גם המחבר בשולחן ערוך (חו"מ שסו, א).

הראשונים סייגו הלכה זו במספר אופנים נוספים. המגיד משנה (על הרמב"ם שם) דייק מכך שחז"ל אמרו שמי שמקבל מהגזלן אין רוח חכמים נוחה הימנו, שביט דין לא כופים על הנגזל לא לקבל, ואם הנגזל מתעקש שהגזלן ישלם לו, בית הדין צריכים לחייב את הגזלן לשלם.

הטור כתב שאם הגזלן מתעקש ורוצה למרות הכול לשלם לנגזל אז רשאי הנגזל לקבל ממנו, וכן פסק השולחן ערוך (שם). חידוש נוסף בהלכה זו אנו מוצאים בספר חסידים לר' יהודה החסיד (סימן תתרפב) שם נאמר שאם הנגזל בעצמו חייב כסף לאחרים ואין לו בכדי לשלם, אז הוא צריך לקבל מהגזלן ולפרוע את חובותיו, שהרי לא יתכן שהתקנה תהיה על חשבון בעלי חובו של הנגזל או הלוח. חידוש זה מובא להלכה, על ידי הש"ך בפירושו לשולחן ארוך (שם, ס"ק א).

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה.

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

"זכין לאדם"

הרב אורי גנץ

בגליון זה נדון בהיקפו של דין "זכין לאדם שלא בפניו" שהתבאר בגליון הקודם.

בספר "תרומת הדשן" (של המהר"י איסרלין מגדולי הראשונים, סימן קפ"ח) דן בשאלה הבאה: אשה לשה בצק והלכה החוצה המשרתת רוצה להפריש חלה מן העיסה, משום שאם תתעכב עם אפיית הבצק, יש חשש שיתקלקל. והשאלה היא אם יכולה המשרתת להפריש חלה בשביל בעלת הבית.

בעל תרומת הדשן פסק, שיכולה להפריש מדין "זכין לאדם שלא בפניו", שהרי ודאי ניחא לבעלת הבית שתפריש את החלה. אמנם בגמ' (חולין יב.) נאמר שאם אדם שלח שליח להפריש עבורו תרומה והלך אדם אחר מיזמתו והפריש אין הפרשה מועילה, אך תרומת הדשן (תה"ד) מחלק בין המקרים. שם יש סברה שבעה"ב רוצה שדווקא השליח ששלח יפריש משום שידוע מהי כמות

ההפרשה הרצויה בעיני בעל הבית. אך בחלה בזמן הזה כולם מפרישים כזית ומן הסתם ניחא לבעלת הבית בהפרשת המשרתת. עוד שואל המהר"י איסרלין מהגמ' (ב"מ כב.) האומרת שמהמקור של דין שליחות (כן תרימו גם אתם תרומת ד', "גם" – לרבות שלוחכם) לומדים דן נוסף, "מה אתם לדעת אף שלוחכם לדעת", כלומר השליח צריך להיות ממונה מדעתו של המשלח, וכאן המשרתת נעשית שליחה של בעלת הבית שלא מדעתה!

הוא עונה שכאשר ידוע לנו מראש שמן הסתם ניחא לבעה"ב בשליחות, הרי זה נחשב שליחות מדעת. הגמרא מיעטה רק מקרה שבו בשעת הפרשת התרומה לא היתה אומדנא שהוא רוצה, אח"כ בא בעה"ב ואמר שהוא רוצה בכך, אז אין זה מועיל, משום שבשעת ההפרשה לא היתה כלל דעת של המשלח. כדבריו פסק הרמ"א בשו"ע יו"ד סי' שכ"ח סעיף ג.

אולם קצות החושן (סימן שו"ע חו"מ רמ"ג סק"ח) חולק על פסק זה, וטוען שדין "זכין לאדם שלא בפניו" נאמר רק כאשר זוכים במשהו לאדם, אך אין זכין מאדם שלא בפניו. אפילו במקום שיש אומדנא גמורה שניחא ליה בזה, מכל מקום לא נכללה בדין "זכין" אלא היכולת להכניס נכסים לאדם וכדומה, לא להוציא ממנו. ולכן לא מועילה הפרשת החלה של המשרתת כאשר היא עושה זאת ללא ידיעת בעלת הבית.

מאידך, מדין שליחות לא תועיל ההפרשה משום שזוהי שליחות שלא מדעת (ולא כפירושה של תה"ד למושג זה). בגליון הקודם הבאנו מחלוקת אם "זכין" הוא מדין שליחות או דין עצמאי.

מחלוקת זו קשורה לנדון שלנו, שהרי אם "זכין" הוא משום אומדנא שהיה עושה אותו שליח (כדעת תוס' כתובות יא, ד"ה מטבילין", שהובאה בגליון הקודם) צודקים, בוודאי, דבריו של תה"ד. "זכין" הוא, בעצם, שליחות בלי דעת המשלח בפועל, משום שישנה אומדנא לדעתו.

דברי קצות החושן, לעומת זאת, בנויים על התפיסה ש"זכין" אינו ממש שליחות ויש לדין "זכין" גדרים אחרים. (אולם, גם לדעת הרשב"א שזכין אינו מטעם שליחות, עדיין יתכן שדין "זכין" מועיל גם להוציא מהאדם, כאשר ישנה אומדנא שזהו רצונו ולא רק לזכות עבורו). אחרונים רבים חלקו על קצות החושן.

בספר באר יצחק (לר' יצחק אלחנן ספקטור מקובנא, סי' א') דן בשאלה אם אפשר לעשות מכירת חמץ לאדם שאינו נמצא כאן, מדין זכין לאדם שלא בפניו. (שאלה זו מצויה כאשר, ל"ע, אדם שוכב חסר הכרה בבית חולים).

בתשובתו הוא מאריך לדון בחידושו של קצות החושן ובין השאר מקשה עליו מהגמרא בפסחים (יג.) שם הורו לשומר שהפקידו אצלו חמץ (והמפקיד הלך) שימכור את החמץ לפני זמן האיסור, ורואים שיכול למכור את חמצו של חברו, ומשמע מכאן שזכין מאדם שלא בפניו!

"מלואי חושן" (על קצות החושן שם) מביא שה"אמרי בינה" תירץ קושיה זאת שכיון שמינה אותו לשומר על נכסיו הרי כלולים בזה כל הטיפולים הנדרשים לעשות לחמץ ובכלל זה גם מכירתו, והרי הוא כשלוחו ממש.

למעשה, פסק הבאר יצחק שם, שאמנם לכתחילה אין ראוי למכור חמץ ע"י "זכין" (בלי ידיעת הבעלים), אך בדיעבד או בשעת הדחק מכירה כזאת מועילה, וכך פסקו עוד פוסקים רבים (יעוין ב"פסקי תשובות" חלק ה' עמוד ע"ז).

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבת בבית הדין הגדול בירושלים.
בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪
(לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: רשת בתי הדין "ארץ חמדה – גזית"

טלפון: 077-2158215 פקס: 02-5379626

BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ד)

California, USA

קליפורניה, ארה"ב
ניסן, ה'תשנ"ז

זמן "תענית בכורות" למי שטס לארץ-ישראל.

שאלה

אדם היוצא מסן פרנסיסקו ביום א' בבוקר, בתאריך יג בניסן, הוא אמור לנחות בישראל ביום ב' בשעות הצהריים, בערב פסח, יד בניסן. מתי עליו להתחיל את הצום ומתי הצום מסתיים לגביו, בהנחה שלא יוכל להשתתף בסעודת "סיום" תוך כדי הטיסה?

תשובה

הצום חל על האדם בעלות השחר של יום י"ד בניסן בכל מקום בעולם¹ שבו הוא נמצא. אם יבוא ממזרח למערב, יארכו לו שעות היום, ואם יבוא ממערב למזרח, יתקצרו לו שעות היום, ועל כן צריך לברר עם קברניט האוירון את מסלול הטיסה – באיזה איזור יהיה המטוס בסוף הלילה ולבדוק אז בלוח-הזמנים של אותו המקום את השעה המדויקת של עלות השחר, ואז יתחיל עבורו הצום.

במקרה זה, כאשר הטיסה היא לארץ-ישראל, הרי יש בה גם שמחה של מצוה הפוטרת את האדם מצום זה של תענית בכורות, וחלות שמחה היא ברגע שהוא נוחת בארץ. לכן יוכל לאכול במטוס כל עוד לא עלה השחר של יום שני, י"ד בניסן, צום בשארית הטיסה ויוכל לאכול עם הגעתו ארצה ביום שני בשעות הצהריים².

¹ רבי עובדיה ספורנו (ויקרא כג, ג ד"ה שבת הוא לה'). שו"ת "שואל ומשיב" (כרך ד חלק שני, תשובה קכד).
² סברת הרב נחום אליעזר רבינוביץ.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'- ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

מחיר מבצע לששת הכרכים 300 ₪ במקום 360 ₪ (לחץ לקניה) (טל' 02-5371485)

חדש !!! שו"ת "במראה הבזק" במהדורה מהודרת! מחיר מבצע לששת הכרכים 400 ₪ במקום 480 ₪

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

